

**Andrej Rozman Roza: »ČLOVEČ-
NOST JE V NAS, ČE NAM JE NE
PRESLEPIJO STRAHOVI«**

(Foto: Robert Balen)

Predpravljice in popovedke je zbirka pravljic pripovedovalca Andreja Rozmana Roze, v njej beremo zgodbe o povodnem možu in gospodu Šilčku, zmajskih dogodivščinah, prigodah medvedka, ki se želi naučiti kolesariti, o izkušnji prašička in kozice v gledališču pa o tem, kaj vse je doživel začarani žabec in še marsikaj. Zgodbe so tople, duhovite, obogatene z imenitnimi ilustracijami Zvonka Čoha. Rozman je pisec, ki ima rad klasične pravljice, a je sodoben, ekološki, nevsiljivo poučen in predvsem zabaven. Ne zavaja z velikimi junaki in heroji. Tudi pri slovničnih pravilih je sproščeno samosvoj. »Pisanje nedoločnikov brez i lahko resno škoduje šolski oceni,« piše na ovitku knjige. In Andrej Rozmana Roza tvega.

Mi je kolegica rekla, naj vam rečem, da so poleg pravilne prehrane prav pravljice in pesmi za otroke najpomembnejše za razvoj otroka in torej človeka. Vi se, kar zadeva pravljice in pesmi – glede prehrane nič ne reče, ker vas toliko ne pozna –, tega zelo dobro zavedate. Ima prav?

Vsi živimo v zgodbah in od zgodb, ki usmerjajo naša ravnanja. Vse lepote in

grozote naše civilizacije so posledice zgodb, ki smo si jih napletli. Za naše zdravje so enako pomembne kot hrana.

Koga ali česa vse torej v vaših pravljicah nikakor ne sme manjkati?

Manjkati ne sme predvsem dinamike. Kar se tiče pravljичnih junakov, mi je zaenkrat najpomembnejši povodni mož, ki je nekoč predstavljal nevarnost. Otroke in mlada dekleta, ki so se v realnem svetu utopili, je v pravljичni različici sveta povodni mož zaprl v svoj podvodni svet. S tehnološkim napredkom in onesnaževanjem naših rek pa je povodni mož kot poosebljenje vodnega sveta postal ogrožena vrsta. Ni več pošast, ampak je na strani tistih, ki želijo rešit svet pred podivjanostjo kapitalizma. Povodni možje in žene so zato danes postali pravljичni zaščitniki vode in narave nasploh. Čeprav se jim v mojih pravljicah dogajajo vse mogoče reči, ki nimajo zveze z vodo in naravo, ne morejo postat negativci. Razen seveda, če ne vpeljem med njih kakšne prodane duše.

Česa je bilo v pravljicah najinega otroštva, ki sva podobnih let, preveč? Razparanih trebuhov živali, vsitega kamenja in še česa?

Sam se starih pravljic, ki so mi jih pripovedovali, ne spomnim kot česa groznega. Mislim, da sem bil vesel, da so volka ubili in vrgli čarovnico v peč in s tem pregnali zlo. Vse je tudi odvisno od pripovedovalcev. A do najljubših pravljic sem prišel šele z branjem, ko sta me povsem prevzela *Mala čarovnica* Otfrieda Preusslerja in *Pika Nogavička* Astrid Lindgren. V obeh pravljичni junakinji z nadnaravno močjo odpravljata krivice sodobnega sveta in nam s tem vlivata upanje, da bodo krivci za to, da je človeški svet tako neprijazen, na koncu kaznovani. Pri pravljicah gre zmeraj za dobro, ki premaga zlo. So pa kazni za tiste, ki povzročajo zlo, zdaj, ko smo

kot družba ukinili smrtno kazen, postale manj krvoločne.

Zakaj so Pepelka, Sneguljčica, Janko in Metka, Motovilka, Trnuljčica in druge pravljice preživele dve stoletji in še vedno doživljajo ponatise in celo filmske upodobitve?

Ker imajo dobre zgodbe. Sam sem iz Pepelkine zgodbe nekoč davno napravil scenarij za film, ki se dogaja na popevkarskem festivalu. Mačeha forsira svoji hčeri in naredi vse, da se pastorka ne bi mogla udeležiti tekmovanja, a na koncu seveda zmaga. Ker je film ostal pri scenariju, sem iz tega naredil muzikal *Rigoleta*, ki so ga igrali v Cafe teatru. Napravil pa sem tudi dramatisacijo *Janka in Metke* za Mini teater. To so odlične zgodbe, ki delujejo tudi v posodobitvah.

Pesnik Ciril Zlobec je rekel, da morajo pesmi biti lepe. Za pravljice to tudi velja. Za to morata poskrbeti tako pisec kot ilustrator. Pisec je seveda glavni prenašalec sporočil. Tudi ta morajo biti lepa. Katera sporočila so (danes) lepa?

Mislím, da morata biti tako pesem kot pravljica predvsem učinkoviti. Obe nam pomagata najti ravnotežje, ki ga je podrla civilizacija. Je pa res, da z nobenim besedilom nisem zadovoljen, dokler se mi ne zdi lepo. Pravzaprav ravno prav lepo, ker preveč lepote včasih tudi škodi, saj brez grdega ni lepega. *Zmiraj krasna je narava*, je napisala prva slovenska pesnica Josipina Turnograjska. Narava je lepa, a se nenehno spreminja in je od naših oči odvisno, koliko lepote vidimo v njej. Lepota je stvar okusa in naše sposobnosti, da jo opazimo. Umetna lepota, ki jo proizvajamo umetniki, pa nenehno išče nove poti v kombinaciji z grdim. Popolnost je smrt, in če hočemo biti živi, se moramo držati na razdalji od nje. Sporočilo po mojem sicer ni treba biti lepo in tudi prijazno ne kar povprek do vseh.

Sam se ob tem, da jih želim zabavat, trudim bralce s pravljičami predvsem prepričati, da bi bil svet lepši, če bi bili ljudje manj sebični in bolj samozavestni.

Če je pisec še duhovit, je tako njemu kot bralcu veliko lažje. Se strinjate?

Brez dvoma je v meni nek način razmišljanja, ki mi omogoča, da ob pisanju uživam in mi čas takrat postane nepomemben. Tako da v osnovi pišem sebi v zabavo. Ker pa obstajajo bralci, ki jih moja besedila veselijo podobno kot mene, je to, kar mi je v zabavo, postalo moj poklic, kar je res velika sreča.

Heca pa vendarle vsi ljudje ne razumejo. Tudi marsikateri otrok bi klovnu odtrgal rdeč nos ali ga vprašal, ali je z njim vse v redu, ko zganja norčije (potem bi otrok porušil sošolkin grad iz peska, raztrgal sošolčevo risbo in na poti iz šole vrgel kamen v okno hiše). Zakaj je tako? Ali se tako destruktiven otrok rodi ali postane?

Odkar so se na ekranih začeli pojavljati grozljivo hudobni klovni z Jokerjem Jacka Nicholsona na čelu, klovni niso več, kar so bili. Bil sem priča prizora, ko je dobronamerni klovni spraval čisto normalnega, a zelo majhnega otroka v smrtno grozo, ko se mu je preveč hitro približal. Hkrati pa so mnogi otroci danes vedenjsko zelo izgubljeni, tako zaradi tesnobnih domačih razmer kot tudi zaradi vrednot in predsodkov, ki jih prevzamejo od staršev. Namesto tega šole še tisto delo, ki bi ga morale opravljati v celoti same, prelagajo na starše, da pomagajo otrokom pri učenju doma, namesto da bi vsaj tam imela družina čas zase. Čas bi že bil, da bi si šole vzele čas najprej za otroke in šele potem za učne načrte. Živimo v zelo samodestruktivni družbi, ki nam jemlje vse več časa z nepomembnimi rečmi, bistvo pa pušča ob strani. Na razpisih pač zmagujejo tisti, ki znajo izpolnjevati obrazce, ki so

jih sestavili tisti, ki o dejanski praksi nimajo pojma.

Risanke, v katerih se ves čas streljajo, so torej neojana in nekoristna konkurenca pravljicam. Kaj menite o vingsicah in nevmkaterih vse junakih, ki se ves čas bojujejo (proti personificiranem zlu)?

Risanke, ki jih sem ter tja ujamem na kakšnem obisku, so res vsebinsko grozljivo prazne. Še kar šokantno je videt štiriletnega fantka, kako očarano bolšči v vingsice. Če bi vlada vedela, zakaj je kultura za družbo nujna, bi omogočila, da bi bile kvalitetne risanke dostopne po nižjih cenah kot pofl. Tako pa je kvalitetne in odlično sinhronizirane risanke, ki jih je TV Slovenija sinhronizirala z davkoplačevalskim denarjem, na slovitim prostem trgu izpodrinil ceneni šund. Ob tem v četrto stoletja samostojnosti nismo posneli tako rekoč nobenega otroškega filma, ker še nismo dojeli, da umetnost ni namenjena umetnikom, ampak ljudem. Status umetnikov pa je kljub temu vse slabši in mnogi živijo od miloščine, s katero ne morejo naredit nič zares uporabnega. Če pogledamo samo sodobne medije, smo kulturno nerazviti.

Otrokom je v tem času težko dopovedovati, da ni treba zmagati, premagati, biti prvi. Ker je vse tekmovanje – od športa do tega, kdo bo izbran za šolo in službo. Predpravljalice in popovedke, ki niso tekmovanje, so osnovnošolci vendarle vzeli za svoje. Gotovo zato, ker ne silijo v njih, jim ne pridigajo, ampak so zabavne. Zabavno je vseeno večini še vedno ljubo. In tako je prav, kajne?

Tekmovalni duh, ki vlada pri nas, je smrt za družbo. Družba lahko temelji le na solidarnosti. Namesto da bi skupaj premagovali prepreke tega sveta, tekmujemo med sabo na tem malem vrtičku, kjer namesto pametnih zmagujejo močni. Zato imajo šole zmeraj večje telovadnice, skoraj nobena pa niti najmanjše gleda-

liške dvorane. Če ne bomo proizvajali kulture, ki bo otrokom všeč, in če jim ne bomo dali možnosti, da se izrazijo tudi duhovno in ne samo športno, potem je edino pošteno, da jim damo čim boljše znanje tujih jezikov, da lahko vsaj pobegnejo iz te nedozorele družbe, v katero so se rodili. Kultura je vezivo družbe, humor pa je magnet, s katerim pritegne pozornost, zato niti dobre tragedije ni brez humorja. In mora biti humor ena od osnov tudi za ponudbo kulture otrokom.

Ali še vedno velja, da je človečnost vendarle najlepša in najboljša drža človeka?

Človek bi moral biti v prvi vrsti on sam in početi tisto, kar ga osrečuje. In ni res, da želimo ves čas tekmovati in zmagovati. Želimo živeti srečno in zadovoljno med ljudmi, s katerimi se imamo radi. Zato je človečnost v nas, če nam je ne preslepijo strahovi. Hkrati je humanizem razsvetljenska ideja, ki je temelj sodobne Evrope. Žal ta temelj načrtno spodkopavajo tisti, ki bogatijo s pomočjo širjenja strahu. Če v sočloveku ne vidiš več človeka, je res hudo. In prav neverjetno je, v kako diametralnem nasprotju z Jezusovim pridiganjem ljubezni se vsemu zaklinjanju na krščanske korenine navkljub razvija.

Kaj ste včeraj in danes (po tem načelu) napisali?

Včeraj sem napisal članek o jeziku v mladinski literaturi.

Pa še to: bi – tako kot umetnik v vaši zgodbi – lahko na umetniški kmetiji, če bi jo imeli, živeli do konca svojih dni ali bi se vmes odločili, da boste naredili nekaj novega?

Če bi bila moja mala kmetija sredi velikega mesta, ne potrebujem ničesar več.

Bojan Tomažič

Večer, 24. september 2016, str. 2